

Lanyha socialis politika – terjeszkedő socialismus.¹⁾

Írta: GAAL JENŐ.

Mi sem jellemzi jobban korunk művelt társadalmainak életét, mint az ellentétek éles harcza. Két évtizede múlt annak, hogy a szabadság, egyenlőség és testvériség jelszava világgá bocsátásának századik évfordulóját megéltük. Annak szárnyra kelte óta soha sem támadt több igény és határozottabb követelődés azoknak végre valahára már tényleg bekövetkezendő megvalósítása iránt, mint éppen napjainkban. Pedig az erre irányult – látszólag sikeres – törekvésekben ugyancsak nem volt hiány.

Sok vér folyt a népszabadságért. Melegszívű nagy elmék is számtalan rendszert gondoltak ki az elérhető társadalmi egyenlőség megközelítése vésett. A testvériséget is folyton ajkaikon viselték s becsületes lelkek – igaz csak elszigetelten – megvalósítani is törekedtek azt mindenütt. Ennek ellenére e kérdések, mintha csupán ábrándképek lennének, legnagyobbbészrt jámbor óhajoknak, legfelebb megoldandó igen nehéz problémáknak tekintetnek.

Már pedig ma nem a mindent lenyűgöző politikai reactio, nem is az absolutismus uralkodik. Hiszen az általános, egyenlő, titkos választójog ment keresztül a fennállott szent szövetség két államában, Németország és Ausztriában s Oroszországban is – igaz octroi alapján – de mégis alkotmányos nemzetképvisélet működik. Ezt Törökországban is be kellett hozni, s valószínűleg közel az idő, midőn Írország is megkapja azt. A távol keleten pedig még a chinai császárság is köztársasággá alakult át, amely államforma már több, mint négy év-

¹⁾ Ez az értekezés a Magyar Társadalomtudományi Egyesület folyó évi április hó 28-án tartott közgyűlésén adatott elő.

tizede tartja magát az ilyen alkatok tekintetében nem igen állhatatos Franciaországban.

És a tömegek Európaszerte még mindig elnyomatásról panaszkodnak s epedve várják az urakodó osztályok nyűgeiből való kiszabadulás boldogító óráját s egy újabb, szerintök igazságosabb alapon nyugvó politikai és társadalmi rendszer által leendő megváltatásukat a kínoktól, melyek miatt állítólag annyira szenvednek.

Van nyomor ma is a világon, de sokkal kevesebb, mint bármikor, mióta az emberi nem történetét ismerjük. Van megalázó fenhéjazás, de az hasonlíthatlanul kisebb körű és fokú, mint csak a múlt századokban is. Az embert az ember kénytelen jobban megbecsülni, mint ezelőtt, ha szíve szerint nem tenné is. Aránylag kevés ember van a mások önkényének kiszolgáltatója. Nem is ezek, hanem főleg a társadalmi egyenlőtlenség szemlélete az a vörös posztó, mely felingerli a tömegeket. A milliók folyton nem sorsosaikéhoz a múltban, hanem a politikailag s társadalmi és vagyoni állásra nézve mai elsőkéhez mérik a maguk sorsát s az ellentétnek e részben való színről színre látása háborítja fel emberi méltóságuk megerősödött érzetét. Ez a felháborodás pedig nem marad, mint hajdan, az érzelmi világ körében, hanem a tettek, a hathatós védekezés, sőt támadás terén érvényesül.

Az alsóbb, szélesebb társadalmi rétegek mindkét irányban nagy sikereket érnek el és győznek. De így sem az egyenlőség következik be, hanem csupán az ellenkező egyenlőtlenség. A szabadon szervezkedő tömegek sok esetben cserélik fel a kizsákmányolónak bevádolt vállalat és tőke állítólagos zsarnokságát a testi – nem is képzett – munka egyoldalú uralmával, melynek általánosítása és állandósítása képezi törekvéseik bevallott főcélját.

Ennek folytán érthető, hogy a testvéri érzést még ott is, ahol hosszas buzgó ápolgatás következtében az már-már gyökeret vert, a kölcsönös elhidegülés és az ádáz gyűlölködés váltja fel. És ez a jelenség nem szorítkozik csupán az osztályok közötti viszonyra. Még a culturában leghaladottabb fajrokon nemzetek is veszélyesen irigykednek egymásra. S előfordult az is, hogy az újkori culturának bölcsőjét ringató, s később annak emlőjén megerősödött nemzet orvul támad meg

egy kevésbé művelt másikat, főleg azért, mert nála kevésbé van felfegyverkezve. S mindez a széles körökben nagy intézmények, sőt később hadakozó fejedelmek által is hirdetett világbéke nagyobb dicsőségére történik. Tehát az elvadás szelleme uralkodik mindenütt.

Honnan ez a sok éles ellenmondás a művelt világ köz- és társadalmi életében, melyek körében szükségképp a magánélet sem lehet sima folyású? Mi az oka az irányadó európai nagy nemzetek – különösen társadalmi – életében észlelhető görcsös vonaglásoknak? Honnan van az, hogy a köztársasági Franciaországban félig-meddig socialisták kormánya alatt a mindent felforgatni kívánó syndicalismus terjed s a munkásosztály a saját vezéreit is cserben hagyván, az értelmesebb elemeké helyett a hontagadó, durva anarchisták befolyása alá kerül?

Mi az oka annak, hogy a lehető legszélesebb rétegekre is kiterjesztett választójoggal dicsekvő s a legáldozatkészebb socialis politikát folytató Németbirodalomban a képviselőtestület legnagyobb pártja az értelmes emberek óriási többsége által megvalósíthatatlannak tartott programmai bíró socialdemokratákból áll?

Mi magyarázza meg azt, hogy a különben higgadt angol munkásosztály jelentékeny része példátlan méretű munkabeszüntetésre határozza el magát oly szabadelvű kormány uralma alatt, melynek több socialista tagja van, akiknek befolyása megtörte a büszke, gazdag és eleddig irányadó angol arisztokratia hatalmát, és akik éppen most hét és félmillió munkás javára óriási anyagi támogatást biztosító munkásjóléti intézményeket fogadtatnak el a törvényhozás által. És az a munkástömeg oly szívósságot tanúsított e bérharczában, hogy a törvényhozás szokatlan és a socialis politika terén korszakot alkotó, eddig – Ausztráliát kivéve – mindenütt, de leginkább Angliában lehetetlennek tartott közbelépése nélkül nemcsak a munkaadók nem tudtak volna vele megegyezni, hanem Anglia elsősége a világforgalomban, talán közbiztonsága, sőt egyszerű megélhetése is koczkán forgott volna?

Mi az oka annak, hogy a józanabb munkásvezetők befolyása ez alkalommal Angliában is csütörtököt mondott: s a már-már keserű ínséget szenvedő munkáselemek hajlandósága

felett is diadalt űlt a kegyetlenül dolgozó szakszervezetek praecisiója, midőn az a végletekig kész volt a hűrt feszíteni.

Én úgy látom, hogy az egyes országok viszonyainak nagy különfélesége mellett is e mozgalmaknak közös jellemvonásai vannak, melyeket a maguk helyén és idején tehát alaposan meg kell vizsgálni, most pedig, mert nem csupán a közvetlenül érdekelt nemzeteket érdeklik, hanem a socialis tüneményeknek egész világrészünkben kétségtelen rokonsága, folytán minket is igen közelről illetnek, hogy a felhozott jelenségek tömkelegében el ne tévedjünk, halmar hivatkoztam rájuk, legalább röviden érintenem okvetlenül szükséges. Ez persze nem elegendő s csak a jelen pillanat és alkalom természetete által vélek csupán erre szorítkozhatni. Általában azt vallom, hogy jó lesz nekünk is, de különösen társadalmunk: közvetlen vagy közvetett irányításánál folyton szemünk előtt tartani e jelenségeket és múlhatatlanul szükséges azok mélyen fekvő valódi okaival tisztába jönnünk. Az én felfogásom szerint mindez ellentmondásoknak kettős oka van. Az első az őszinteség hiánya a jelzett bajokkal való megküzdés akarátában és a második: meg nem szívlelése a minden korok közállapotai bírálataként jelentkező socialismus tanulságainak. A jelzett káros ellentmondások rejtélyének nyitja ezekben keresendő. Az irányadó tényezők nagy többsége sehogy sem akarja megérteni azokat a mélyreható és széleskörű, magasrendű erkölcsi kötelességeket, melyek teljesítésének elmulasztása okozza az áldozatkész socialis politikának vázolt meddőségét. Ennek tulajdonítható, hogy az nem képes arra a hathatós és szabatos ellensúlyozásra, melyre az igen sok tekintetben igazolt, de sok irányban viszont tagadhatatlanul csak mesterségesen szított elégtelenség egyre tökélyesbülő szervezetevel szemben annyira szükség volna.

Kevés oly nagyszerű, távolra és közelre egyaránt mély és általános hatást gyakorló szervezetet ismer az emberiség fejlődésének története, mint a minő a római katolikus egyházé. E roppant egység nemcsak a lelki békének, hanem a saját uralmának biztosítására is van teremtvé. Oly lélektani szilárd alapokon nyugszik, melyeket megbolygatni még a saját túlzásai és visszaélései sem voltak képesek. Ennek folytán az összes keresztény felekezetek közt az idegen, különösen fél-

művelt elemek közt hódításra a legképesebbnek, sőt a protestáns főhatalom alatt álló társadalmakban is terjeszkedő erejűnek bizonyult. Ehhez fogható tartóssága és hatalmú egyetemes szervezet a görög-római-germán cultura körében eddig még nem létezett.

Most készül kialakulni egy másik, mely, ha más alapjellegű lenne is, amennyiben teljesen kiépülne, ahhoz hatásában sok tekintetben hasonlítana. Még nincs készen, az emberiség vajúdik még vele, de ha idejében nem eszmél valódi természetére, annak uralma alá fog kerülni, mely azután sokkal kevésbé lesz szelíd, mint az egyházé, mert lényé teljesen harcias, militáns elemekből állana.

Ez a világra szóló és egyre jobban elhatalmasodó szervezet: a socialdemokratia. Tanainak legnagyobb része tévedésen és tévesztésen alapszik, de a tömegek megvalósíthatatlan merész vágyainak teljesülését azokra, nézve plausibilis, megvesztegető módon ígéri. A meg nem értett, részben meg sem érthető hamis elméletekből annak révén egy magasbrendűnek tartott társadalmi kijelentés elbűvölő, testet-lelket fogva tartó új evangéliuma szövődik. Egy neme az anyagi boldogulás fanatismusának ragadta meg a merész ábrándozáshoz szokott milliók lelkületét. Oly hangulat ez, mely a socialdemokrátiának óriási hatalmat ad, ha annak egységes szervezete valóban és végleg kialakul, mikor azután világtörténeti jelentősége befejezett ténynyé fog válni. Tudom, hogy léteznek ennek természetes akadályai is. Azonban azt nem merem állítani, hogy ázik abszolút értékűek. Esetleg meggyengülhetnek legalább annyira, hogy mellettök a socialdemokratia szervezete még szabatosabban működővé és olyanná válhatik, hogy ellensúlyozása nehezebbé lesz és nagyobb áldozatokat követelend, vagy éppen gyökeres felfordulást fog maga után vonni, ha a vele eddig szerzett tapasztalatokon nem okulunk.

Már pedig az individualistikus felfogás túltengése oly nagy még ma is a művelt emberiség társadalmában, hogy a socialis érzés ott az égetően szükséges mértékben nem fejlődhetik ki. Ennek következménye azután, hogy a már is roppant anyagi segédeszközökkel dolgozó socialis politika sem elég hatályosan, sem elég praecisióval nem tudja ellensúlyozni. Hiányzik ebből egy nagy kellék, mely nélkül áldozatai mindig

meddők fognak maradni. Ez az elengedhetlen kellék pedig az igazi etikai felfogás és az igazság őszinte tisztelete.

Ennek csak néhány csattanós bizonyítékára hivatkozom. Hát vajjon őszinteség-e az, ha az államok kormányzata a nemzeti lét szívgyökereit támadja meg? Ha a tömegek testi egészségének és erkölcsiségének aláásása útján szerzi be a felséges hivatásához szükséges jövedelmek igen nagy részét? Őszinte eljárás-e az, ha az állam egyfelől népnevelő-gyógyító-, ápolóintézeteket állít fel, üldözi a bűntetteket, másfelől pedig nem szavakkal, de tetteivel az iszákosságot és a játékkedv élesztését állami érdekként óvja?

Őszinteség-e az, ha igazságos és pártatlan socialis politikát az állam a maga működése körében nem folytat, hanem ebbeli köteles gondoskodását pénzzel és a munkaadók pénz-áldozatokra való kényszerítésével akarja pótolni? Őszinteség-e az, ha a társadalom vagyon, állás, műveltség tekintetében félébb osztályai nagy jövedelmeiknek csupán hulladékát és azt is felpanaszolva s kénytelen-kelletlen – mint mondani szokták – szentelik s nem lelkük javát adják a társadalmi szükségletek fedezetéül? Elemi tévedés rabjai akkor, midőn szem elől tévesztik, hogy a fejlődöttebb társadalomnak megfelelő mértékben haladó minden irányú szervezkedésre van szüksége, és hogy a művelt társadalomnak szelleme nem a külső viszonyok alakulása által rákényszerített, tehát csupán névleges, hanem a tudatos és valóban átértzett, a maga nevét így igazán megérdemlő társadalmi solidaritás.

Csak ennek általános hatása alatt működhetik a socialis politika oly szabatossággal, mely a socialdemokrata szervezetek praecisióját megbénítani képes.

Ennek igaz voltát bizonyítja mindaz, amit e részbenvilágszerte tapasztalunk az utóbbi időben. Németországnak nincs négymillió néhány százezer socialista választója, mint amennyi ilyen jelöltekre szavazott. Az elégedetlen szabadelvű polgári elem – a maga elkeseredésében és daczból – volt az, mely több mint felerészben járult a 110 socialista birodalmi képviselő megválasztásához. Itt azonban nemcsak ők, hanem azok is hibásak, akik elkeseredésüket a maguk önző-egyoldalúságával előidéztek.

A bizonyára bámulatos angol socialis érzés is mutat fel veszedelmes hézagokat.

A minap elsülyedt Amerikát járó óriási gőzös rémítő katasztróphája folytán nemcsak 1.500 utas vesztette el nyomorultan életét, hanem Southamptonban a hajó alsóbbrendű alkalmazottainak családtagjai 3.000-en maradtak gyámol, talán kenyér nélkül és csak azért, hogy a féktelen étvágyú tőke egy újabb világrecord által bőven gyümölcsöző reclameot szerezzen a maga – úgy látszik – kegyetlen vállalatának. Az említett megrendítő és magunkbaszállásra hangoló gyászos esemény egy pillanatra megvilágította azokat a sötét társadalmi mélységeket, melyekben az emberi nyomor még mindig buján tenyészik, amíg felette az apostoli teendőkre hivatott vállalkozók dőzsölve tombolnak.

Németországban nem régen a czukorgyárosok egyesületében tartottak egy tudományos felolvasást, melyben az ethika tanításának sokkal inkább való felkarolását szemtől-szembe merték ajánlani nekik, mondván, hogy a vállalkozó egy kicsit érezze magát nemzetgazdának is, azaz ne csupán a saját üzleti érdekeire legyen tekintettel. Egy angol consul hiteles adatokon nyugvó jelentése szerint a német nagyiparosok, akik bámulatosan gazdagszanak, a socialis terheket már csaknem elviselhetleneknek mondogatják, holott végső elemzésben azokat nem is ők, hanem a fogyasztó közönség viseli, midőn folyton dráguló áruikat megvásárolja.

És ha mindez kétségtelenül így van, földrészünk leghaladottabb, legműveltebb, legerkölcösebb és leghatalmasabb nemzeteinél, mit mondjunk mi, akik haladás, műveltség, erkölcs és hatalom tekintetében annyira a hátuk mögött kullogunk?

Társadalmunk forr, sőt forrong és nagy átalakuláson megy keresztül, de anélkül, hogy vezető emberei, vagy csak vezető gondolatai is lennének.

Az egyén, az osztályok, a felekezetek és a nemzetiségek Jogokat, előnyöket, befolyást, különállást, részben önállóságot es függetlenséget követelnek maguknak. A részek az egész rovására akarnak érvényesülni és boldogulni. A társadalmi nélkülözhetetlen egyetemlegesség csak öntudatlanul a részek akaratán kívül, sőt azok nagy ellenállása mellett fejlődik, ami kínos convulsiókat von maga után. Az egységes nemzeti fel-

fogás így nem tud kialakulni, mert az osztó igazságot minden elem a maga minél kizárólagosabb érdekei botorul lehetségesnek tartott megvalósulása szerint magyarázza.

Új erkölccsant és socialis ethikát hirdet szóval és tettel sok ember, aki egyáltalán nem áll erkölcsi alapon, mert erkölcsös csak az a tett, vagy hangulat lehet, mely általán alkalmazva, avagy elterjedve az egész nagy közösség, a nemzet boldogulására vezet. Ily körülmények közt szabad-e nekünk a társadalmi békés és fokozatos haladás tényezőivel szemben – nem ellenségesen, hanem csak egy pillanatra is közönyösen, könnyelműen, vagy éppen léhán viselkednünk? Nem az öngyilkosság biztos útja-e az, melyen itt – fájdalom – igen-igen sokan szórakozottan, gondatlanul járnak.

De minő felelősség terheli azokat is, akik ezt látják és semmit sem tesznek ellene?

E felelősségből egyesületünknek is kijutna a maga súlyos része, ha magasztos hivatásának nem igyekeznek becsületesen eleget tenni és el nem követne mindent, hogy ennek a szerencsétlen nemzetnek elsősorban életösztönét ébresztgesse.

Ehhez is nagy erőre, szívós kitartásra, vállvetett, fáradhatatlan munkára és bizony emberileg gyakran megmagyarázható kétkedései közben is önfeledt, teljes odaadásra van szüksége.

Miként a választmány jelentéséből méltóztatnak majd meggyőződni, az igazgatóság ebbeli kötelességeit nem tévesztette a múlt évben sem szeméi elől.

A rendelkezésére állott csekély anyagi erővel, a gyér szellemi s felette szűkösen jelentkező erkölcsi támogatással megtett minden tőle telhetőt. Egy határozott sikere azonban volt, egyesületünk működése t. i. társadalmunk tekintélyes köreiben visszhangra és elismerésre talált.

Ez az eredmény bátorításul szolgálhat mindnyájunknak a jövőben is.

Mi a nagy nemzeti problémákat közvetlenül még részben sem oldhatjuk meg, de azok megoldásának előkészítésében esetleg nagyobb hatással is résztvehetünk. Ennek elmulasztása bűn lenne, melylyel mi, akik az egyesület ügyeit ma intézzük, lelkiismeretünket nem akarjuk terhelni. Elsősorban az igazán socialis felfogás és érzés hathatós terjesztése a mi fel-

adatunk. Ezt mindazáltal eredményesen, különösen elszigetelve, nem szolgálhatják egyesek. Igyekezzünk azért valamennyien, igazgatóság, tisztviselők, választmány s az egyesületi tagok külön-külön és összesen minél több másoknak is megnyerésével ennek a szép s lélekemelő közhasznú feladatnak önzetlen, hű és kötelességszerű teljesítése által létjogosultságunkat és a saját tisztességünket, melynek tudata nélkül élni sem érdemes, minél inkább bebizonyítani.

E hő óhaj teljesülésének reményében nyitom meg egyesületünk ötödik rendes közgyűlését.